

De Nijlgans (*Alopochen aegyptiacus*) staat ter discussie. Niet iedereen is gelukkig met de komst van deze vogel in het vrije veld. De Nijlgans is in de jaren zeventig ontsnapt uit watervogelcollecties in het westen van ons land. Nu zijn er al zeker 700 broedparen in het wild vastgesteld, waarvan ongeveer zestig in ons werkgebied. Moeten we daar blij mee zijn of niet?

Pieter Schut

De Nijlgans is een blijvertje in het Gooi en de Vechtstreek

Het enige onderzoek naar de Nijlgans in het werkgebied van de vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken werd begin jaren tachtig verricht, in het kader van de avifauna Vogels tussen Vecht en Eem. Ook zonder diepgaand onderzoek valt natuurlijk vast te stellen dat sindsdien de status van de Nijlgans drastisch veranderd is. De vogel werd aange-merkt als onregelmatige broedvogel en zomergast in zeer klein aantal (1 tot 5 exemplaren). Het leek gewenst de groei nader te onderzoeken en te beschrijven. Daarnaast wil dit stuk een bijdrage leveren in de discussie over "exoten" en over het vermeende agressieve gedrag van Nijlganzen ten opzichte van andere vogels. Om een standpunt van onze vogelwerkgroep ten aanzien van de Nijlgans is gevraagd door de Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN).

METHODE

Als onderzoeksmethode heb ik gekozen voor uitgebreid literatuuronderzoek en onderzoek van de beschikbare veldwaarnemingen in het archief van onze vogelwerkgroep. Zo kan een beeld gegeven worden van de recente geschiedenis en de enorme groei. Helaas is intensief

Nijlgans

onderzoek naar agressief gedrag door de Nijlgans in Gooi en Vechtstreek (nog) niet mogelijk geweest, maar de beschikbare gegevens bevestigen wel de landelijke trend op dit gebied. Hierover verderop meer.

BROEDBIOLOGIE

Volgens de wetenschappelijke naam (*Alopochen*) zou de vogel eigenlijk Vosgans moeten heten, een naam die ook nog wel gebruikt wordt. De naam Nijlgans is afgeleid van 'aegyptiacus' = van Egypte. Ook op die naam valt wat af te dingen, want de vogel komt verspreid voor over het gehele Afrikaanse continent, van de Nijl tot de Kaap. Trouwens, een gans is de Nijlgans ook al niet. Hoewel hij iets groter is (ongeveer 70 cm.)

is hij nauwer verwant aan de Casarca en de Bergeend. De Nijlgans voelt zich het beste thuis in een parklandschap. Plekken waar bos, weiland en zoet water elkaar afwisselen hebben een sterke voorkeur. Hij nestelt zowel in struikgewas of gras als op hoger gelegen plekken. In Boxtel is een broedgeval bekend in een kerktoeren. Daarnaast zijn ook broedgevallen bekend in een torenvalkkaast, op een oud haviksnest en op ooievaarsnesten. Het bezetten van ooievaarsnesten is onder meer geconstateerd in Deest, Noordwijk, Warmond en in Ooij bij Nijmegen (med. D.A. Jonkers). Broedplaatsen worden al tussen eind januari en eind maart ingenomen.

De Nijlgans eet louter plantaardig voedsel. Van predatie door de Nijlgans op jonge vogels is dus geen sprake. Als begrazer van jonge, groene weiden maakt hij zich niet erg populair bij boeren. In dit verband dringt zich de vergelijking met de Knobbelswaan op, een soort waarmee de Nijlgans vaak samen gezien wordt na het broedseizoen. De omstandigheden om tot snelle vermenigvuldiging te komen, zijn over het algemeen voor de Nijlgans zeer gunstig.

Vogels die drie jaar oud zijn broeden doorgaans twee maal in het seizoen. Het gemiddelde aantal pullen per broedsel is 6,5, maar uit de Nieuwe Polderplas in Loosdrecht is een melding bekend van een paar met elf dons-jongen (J. de Jonge, 4-5-1989). Een paar bij Wassenaar zag zelfs kans om in een broedseizoen 19 jongen groot te brengen.

Het bebroeden van de eieren duurt een maand. Een vroeg broedresultaat werd gezien door Adri Vermeule, die al op 25 maart 1994 Nijlganzen met jongen waarnam op het landgoed Bantam. Het broedsucces wordt verder versterkt, doordat Nijlganzen in het broedseizoen zeer agressief optreden tegen elk gevaar dat hun nest zou kunnen bedreigen. Deze afweer zorgt er voor dat mogelijke predatoren het wel laten om jonge Nijlganzen te bedreigen.

GESCHIEDENIS

De Nijlgans is niet op eigen kracht naar Nederland gekomen. De vogel is geïmporteerd en wordt al sedert de zeventiende eeuw als siervogel in ons land gehouden.

De geschiedenis van de Nijlgans in de (vrije) Nederlandse avifauna is nog jong. Eind jaren zestig ontsnapten diverse exemplaren uit watervogelcollecties in de omgeving van Den Haag en sinds 1969 wordt de soort vrij broedend in de duinen aangetroffen. Behalve in Nederland bestaat in dit deel van de wereld ook in Engeland een verwilderde populatie.

De eerste waarneming in het Gooi stamt uit 1977 en vond plaats in de Horstermeer (15-3-1977, E. de Haan e.a.). Vrij snel hierna volgden meer waarne-

mingen. Het eerste broedgeval werd in 1981 vastgesteld in het Ankeveense Plassengebied. Een paar met twee juvenielen werd meermalen gezien langs het Bergse Pad (11-5-1981, A. Pluister). In het daaropvolgende jaar zijn de eerste meldingen van broedgevallen in de 's-Gravelandse landgoederen Boekesteijn en Schaep en Burgh. In het Vechtplassen-gebied en de 's-Gravelandse landgoederen is de Nijlgans inmiddels niet meer weg te denken. Kennelijk wordt in deze gebieden het perfecte biotoop gevonden.

Hoewel er, behalve in het Vechtplassengebied in de terreinen van Natuurmonumenten, nog nooit gericht onderzoek is gedaan naar het broeden van de

den, zoals ook blijkt uit het onderzoek van De Wijs (1993) in het Vechtplassengebied.

Tabel 1. Geschatte aantallen broedparen van de Nijlgans in het Gooi en omstreken.

Vechtplassengebied	28-32
Naardermeer	2- 3
Polders rond Weesp en Muiden	2- 4
Loosdrechtse Plassen	4- 6
Naarden (Vesting)	1- 2
Eempolders	2- 5
's-Gravelandse landgoederen	6-11
Egelshoek	1- 2
TOTAAL	46-65

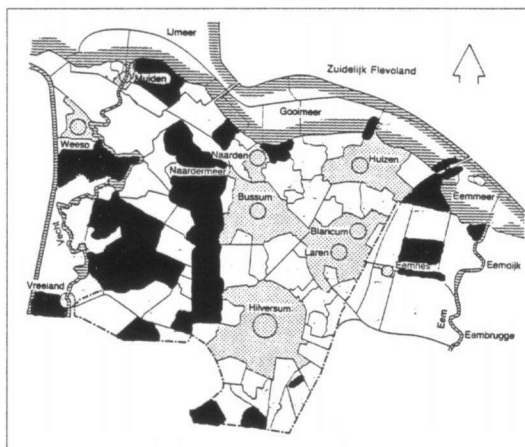
De gemiddelde dichtheid per 100 hectare is het hoogst in het gebied Kortenhoef-westzijde (4.7) en de 's-Gravelandse landgoederen (3.5). De gemiddelde dichtheid, berekend over het gehele werkgebied (29.000 ha.) is 0.44.

P.L. Meininger (in Teixeira et al.) schatte de totale Nederlandse populatie in 1977 op tussen de 30 en 50 paar. Ruitenbeek noemde in 1990 al hogere aantallen louter voor de provincie Noord-Holland en nu kunnen we vaststellen dat de landelijke aantallen van 1977 alleen in Gooi en Vechtstreek al worden overtroffen. Een stormachtige groei dus. Costers (1994) schat het aantal broedparen in Nederland

inmiddels op tussen de 300 en 700 en van afname van de groei is nog geen sprake. De Nijlgans is een blijvertje geworden.

AGRESSIE

De onstuitbare opmars van deze exoot wordt niet door iedereen met gejuich ontvangen en dat heeft te maken met de vele verhalen die er bestaan over het agressieve gedrag van de Nijlgans. Dat zou er toe leiden dat de oorspronkelijke broedvo-

Figuur 1. Waarnemingsplaatsen (zwart) van de Nijlgans in het Gooi en omstreken.

Nijlgans, kan er toch wel het een en ander gezegd worden over de huidige aantallen, met behulp van de vele waarnemingen die bekend zijn in ons archief. Dit leidt tot de conclusie dat er in 1994 tussen de 46 en 65 broedgevallen waren in ons werkgebied. De aantallen zijn nader uitgewerkt in Tabel 1. Uiteraard is dit een voorzichtige schatting. De kans is groot dat specifiek broedvogelonderzoek tot aanzienlijk hogere aantallen zal lei-

gels uit hun gebied verdreven worden en dat hun plekje door deze nieuweling wordt ingenomen.

De gruwelijkste verhalen gaan over in gevangenschap levende Nijlganzen. Er is geconstateerd dat ze Wilde eenden, Meerkoet, Waterhoen, Merels, Spreeuwen, Huismussen, Ekster en zelfs een marmot door verdrinking om het leven hebben gebracht. Agressie die de dood ten gevolg had is ook bekend ten opzichte van pullen van Bergeend en Lepelaar.

Uit de literatuur dringt zich echter de conclusie op dat het met de agressie van de Nijlgans in de vrije natuur nogal meevalt. De vogel kan zich weliswaar zeer onhebbelijk gedragen, met name tegenover soortgenoten, Bergeenden en Wilde eenden, maar in zekere zin is het verdigen van het eigen territorium een uitermate natuurlijke dwang, die van vrijwel alle vogelsoorten bekend is.

Toch zijn er natuurlijk ook vraagtekens te plaatsen bij dit gedrag, wanneer dit ten koste gaat van de broedgelegenheid van de oorspronkelijke bewoners van een bepaald territorium. Zo verjoeg in Deest in 1994 een op een ooievaarsnest broedend paar Nijlganzen een paar Ooievaars dat het nest wilde bezoeken (med. D.A. Jonkers).

In het werkgebied van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken zijn de volgende gevallen van agressie bekend. Alle waarnemingen zijn gedaan in 's-Graveland.

1. 18-03-1988: 's-Gravelandse belt, 's-Graveland. Twee Nijlganzen reageerden zeer agressief naar overvliegende Bergeenden. (A. van Klaveren).

2. 30-05-1992: 's-Gravenhoek (Bantam), 's-Graveland. Paartje met vier juvenielen gedroeg zich agressief (geluid, weggagen) t.o.v. ander paartje. (P. Schut).
3. 07-06-1992: Gooilust, 's-Graveland. Foeragerend paar werd met veel misbaar verjaagd door ander paar. (H. Hoefkens).
4. 1992: 's-Gravelandse landgoederen, 's-Graveland. Diverse malen agressie tegenover soortgenoten en andere vogels geconstateerd. (I. Wiegel).
5. 08-04-1993: Achttien Morgen (Noordereinde), 's-Graveland. Nijlgans achtervolgde paartje Bergeend. (P. Schut).

Uiteraard is de kwantiteit van deze gegevens te laag om er al te rigoureuze consequenties aan te verbinden. Daarom verdient het aanbeveling nader onderzoek te verrichten naar het gedrag van de in vrijheid levende Nijlgans.

WAT ZIJN EXOTEN?

"Exoten (of exotische vogels) zijn door toedoen van de mens geïntroduceerde vogelsoorten of (kweek-)vormen van vogels die niet tot onze avifauna behoren of daartoe in historische tijd niet behoorden en die op natuurlijke wijze ons land nooit bereikt zouden hebben."

(Definitie van de Natuurbeschermingsraad).

Het bestuur van de Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland wil de aanwezigheid van de Nijlgans niet langer als "overlast" betitelen. In een concept-

standpunt over de Nijlgans in het blad De Smient Vliegt Uit van september 1994 stelt de SVN, na ampele raadpleging van de aangesloten vogelwerkgroepen, populatiebeheermaatregelen niet nodig te vinden. "De SVN stelt zich op het standpunt dat zij gedragsontwikkelingen en de populatiedynamica van de Nijlgans nauwlettend zal volgen: met interesse en niet uit hoofde van argwaan".

Daarmee lijkt er een kentering te komen in de discussie over faunavervalsing door exoten. De Nie (1993) spreekt van vooroordelen en koudwatervrees bij natuurbeschermers ten opzichte van exotische vogels. In Nederland zijn zeker vijftig exotische vogelsoorten in het wild waargenomen, op een totaal van 428 soorten die wij in ons land als inheems beschouwen. De Nie vindt dat veranderingen bij de natuur horen. Levensgemeenschappen zijn nu eenmaal dynamisch. Ook zonder toedoen van de mens verplaatsen soorten zich, zoals bijvoorbeeld de Buidelmees en de Roodmus. Van den Bergh (1993) vraagt echter om de problemen van de Nijlgans niet te verontachtzamen. De vogel kan een negatieve invloed hebben op de stand van watervogels, gedraagt zich ook hinderlijk agressief ten opzichte van vee, bevuilt grasland en zorgt voor schade aan de grasopbrengst op plaatsen waar zich groepen vogels ophouden. Als deze problemen uit het oog verloren worden, zullen mensen met geweren snel klaar staan om in te grijpen. Waakzaamheid is dus geboden.

Overigens behoort de Nijlgans tot het zogenaamde onbejaagbare wild. Er mag dus niet zomaar op Nijlganzen geschoten worden.

GROEPEN

Na het broedseizoen zwerven Nijlganzen in grote groepen door het land. In dit gebied is de grootst waargenomen groep een familie van 23 Nijlganzen, gezien op het Eemmeer ten oosten van de Stichtse Brug (Zie tabel 2).

In het winterhalfjaar zoeken Nijlganzen gemeenschappelijke ruipaatsen op, waar de vogels groepsgewijs de slagpenrui doormaken. In onze omgeving zijn geen ruigebieden bekend. Wel bijvoorbeeld langs de Gelderse IJssel. In een ruigebied bij Doesburg werden meer dan 300 Nijlganzen bij elkaar geteld.

CONCLUSIES

In het werkgebied van de vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken broeden jaarlijks rond de zestig paren Nijlganzen. Dit aantal groeit nog gestaag verder. De belangrijkste broedgebieden zijn de Vechtplassen en de 's-Gravelandse landgoederen. De status "onregelmatige broedvogel" uit Vogels tussen Vecht en Eem moet worden aangepast. De Nijlgans is inmiddels een "vrij schaarse broedvogel" (criterium: 26-50 paren). Er is op dit moment geen enkele aanleiding om in de groei van deze exoot in te grijpen. Agresief gedrag is bekend, maar er zijn tot nu toe geen excessen gemeld die ingrijpen zouden kunnen rechtvaardigen. Het zou dan ook voor de hand liggen als de vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken het concept-standpunt van de SVN over de Nijlgans zou onderschrijven.

DANK

Voor de hulp van Dick Jonkers, Ineke Wiegel en Frank van de Weijer bij dit onderzoek, wil ik hen hartelijk danken.

Tabel 2. Waargenomen groepen Nijlganzen. (Meer dan 10 ex.)

04-08-89	20	St. Brug (oost), Blaricum	M. van Houten
21-09-91	13	Noordp. te Veld, Eemnes	F.H. v.d. Weijer
14-11-92	20	H.rak en Broekerpolder	F.H. v.d. Weijer
13-03-93	11	H. rak en Broekerpolder	F.H. v.d. Weijer
18-06-93	23	Eemmeer, Bunschoten	W. en C. Bakker
14-11-93	20	H.rak en Broekerpolder	F.H. v.d. Weijer
21-11-93	14	4e Kwadrant, Blaricum	D.A. Jonkers
24-11-93	12	4e Kwadrant, Blaricum	J. van Gastel
12-12-93	13	Oostermeent, Blaricum	J. van Gastel

LITERATUUR

Bekhuis, J. et al. 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. Sovon, Arnhem.

Bergh, L. van den. 1993. De Nijlgans, een avifaunistische aanwinst, of een probleemvogel? Argus 2.

Brehm, A.E. Het leven der dieren. Tweede deel - de vogels. Zutphen.

Costers, R. 1984. De onstuitbare opmars van de Nijlgans. De Graspieper 4: 116-120.

Costers, R. 1994. Pleidooi voor de Nijlgans. De Windbreker 68.

Eikhoudt, H. 1973. Nijlganzen boven Friesland. Vanellus 26:202-205.

Happen, P. van. 1987. Broedgeval van de Nijlgans in een kerktoeren, Bostel 1986. Roodborsttapuit 6 (1).

Jonkers, D.A., R.A. Kole en J. Taapken. 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.

Lichtenbeld, H.J. 1972. Nijlganzen. Het Vogeljaar 20:103.

Nie, Hendrik de. 1993. De exotenhaat van natuurbeschermers. Vogels 13 (1):20-22.

Ongenaë, J.P. 1987. Over Nijlganzen in Midden-Brabant. Roodborsttapuit 6 (3). Ruitenbeek, W. et al. 1990. Broedvogels van Noord-Holland. Stichting Samenwerkende Vogel-

werkgroepen Noord-Holland, Assendelft.

Stoker, A. 1982. De Nijlgans nu ook broedvogel in 't Gooi en Vechtplassen-gebied. De Korhaan 16:132-135.

Strijbos, J.P. 1981. Faunavervalsing? Het Vogeljaar 29 (1)

Teixeira, R.M. et al. 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, 's-Graveland.

Venema, P. 1992. De Nijlgans in Drenthe in 1980-'91. Drentse Vogels. 5.

Wijs, W.J.R. de. 1993. Broedvogels in de Vechtplassen in 1993. Intern rapport Natuurmonumenten, 's-Graveland.

Zonderland, A. 1993. Het voorkomen van de Nijlgans in de Zaanstreek. De Grutter 17 (4) 129-133.

Nijlgans